

Externalismus a skeptická výzva

MAREK PICHA

Katedra filozofie. Filozofická fakulta. Masarykova univerzita
Arna Nováka 1/1. 602 00 Brno. Česká republika
picha@phil.muni.cz

Organon F 20 (1) 2013 uveřejnil text Martina Nuhlička *Prečo externalistické kritériá zdôvodnenia principiálne zlyhávajú?* (Nuhlíček 2013). Jde o srozumitelný text věnovaný kritice významné epistemologické koncepce. Obávám se ale, že jeho autor zvolil k dosažení subtilního cíle příliš robustní a banální argumenty. Ve své reakci budu nanejvýš stručný. Nejprve krátce představím externalistickou koncepci a důvody jejího vzniku, poté popíši Nuhličkovu argumentaci ve strukturované podobě a ukáži její slabinu.

1. Radikální skepticismus

Autor píše, že externalismus vznikl jako reakce na těžkosti, které měl internalismus se skeptickou výzvou reprezentovanou např. Klamajícím démonem či Mozkem v kádi (srov. Nuhlíček 2013, 39-40). Jak taková skeptická výzva vlastně vypadá?

(S1) Není možné určit, která přesvědčení jsou pravdivá.

Tato radikální pozice tvrdí, že kterékoli naše přesvědčení – o světě kolem, o našem vnitřním životě, o minulosti, o matematice – může být nepravdivé. Všechna naše přesvědčení mohou být produkována postupy, na jejichž začátku není odpovídající fakt, nýbrž záludný protihráč.

Nuhličkem uvedené myšlenkové experimenty jsou příklady podporující S1, což je v kontextu další diskuse zavádějící. Proč? Radikální skeptické výzvě typu S1 totiž není schopna uspokojivě čelit žádná teorie znalosti, inter-

nalistická ani externalistická. Přesněji řečeno, všechna navrhovaná řešení této skeptické výzvy jsou buď neproduktivní, nebo předpokládají přijetí velmi kontroverzních principů.¹ I ty nejsebevědomější epistemologické teorie jsou založeny na předpokladu, že to či ono přesvědčení je pravdivé a může sloužit jako vztažný bod pro další úvahy. Až na základě takového výchozího materiálu lze zobecňovat a budovat tak teorii. Bez několika pravdivých přesvědčení zkrátka nevíme, kam se při teoretizování chceme dostat. Nevíme, s čím návrhy porovnávat; nevíme ani, jak je vlastně zdůvodňovat. Kdyby býval externalismus skutečně vznikl s ambicí čelit skepticizmu typu S1, šlo by o mrtvě narozené dítě.

Je-li závěrem Nuhličkova textu teze, že si externalismus nedokáže poradit s radikálním skepticizmem typu S1, pak je to teze vysoce přijatelná, přijímaná a banální. Jde o notoricky známou věc, takže věřím, že chtěl Martin Nuhlíček ve svém textu říci něco víc.

2. Konformní skepticizmus

Budu předpokládat, že jádrem autorovy kritiky externalismu není pochybnost týkající se *pravdivosti* přesvědčení obecně, nýbrž pochybnost týkající se *zdůvodňování* přesvědčení, jejichž pravdivost neznáme. Jinak řečeno, autora zajímá, zda je ta či ona teorie schopna určit přijatelná kritéria, při jejichž splnění bude přesvědčení „epistemicky dobré“, tedy zdůvodněné.

Jak při hledání těchto zdůvodňovacích kritérií postupují internalisté? Jak externalisté? V zásadě stejně. Všimají si vlastností, jež mají naše pravdivá přesvědčení, tyto vlastnosti pak zobecňují a činí z nich právě ono epistemické kritérium. Internalisté zohledňují vlastnosti související se vztahem přesvědčení a jeho nositele, externalisté berou v potaz vlastnosti související se vztahem přesvědčení a jeho původu. Všimněme si, že obě strategie vycházejí z pravdivých přesvědčení, obě předpokládají popření S1.

Konformní, méně radikální skeptik má pochybovačný postoj ke zdůvodnění. Jeho názor lze vyjádřit tezí, že *zdůvodnění není dostatečnou podmínkou pravdivosti přesvědčení*. Konformní skeptik tedy tvrdí, že byť přijmeme pravdivost některých přesvědčení jako výchozí bod úvahy, kritéria na nich postavená nebudou z nějakého důvodu vhodná. Ve většině koncepcí je vztah mezi zdůvodněním a pravdivostí ve skutečnosti o něco oslaben; zdůvodnění není

---

¹ Například přijetí karteziánského pravidla o vztahu mezi obsahem a původcem ideje nebo sémantického externalismu.

chápano jako dostatečná podmínka pravdivosti přesvědčení, nýbrž jako symptom, že dané přesvědčení je spíše pravdivé, tedy jako ukazatel tendence k pravdivosti. Konformní skeptik potom tvrdí následující tezi:

(S2) Zdůvodnění není ukazatelem tendence k pravdivosti.

Takový skeptik tradičně útočí na internalistická kritéria a ukazuje příklady, kdy i sebelepší povědomí o důvodech může systematicky chybovat. Snaží se například ukázat, že naše paměť se mýlí příliš často na to, abychom mohli považovat vlastní vzpomínky za spíše pravdivé. Až zde je bod, kdy do diskuse vstupuje externalismus.

3. Externalismus

Obhájci externalismu přijímají skeptickou výzvu typu S2 a poměrně jednoduše na ni reagují. Jsou si dobře vědomi skutečnosti, že pravdivá přesvědčení se mohou zásadně lišit svým obsahem i vnitřní strukturou, některých přesvědčení si dokonce ani nemusíme být vědomi. Lze však vystopovat pravdivost mezi pravdivými přesvědčeními a způsobem, jak tato přesvědčení souvisí s fakty, jichž se týkají. Přesněji, jde o souvislost *přesvědčení o propozici p s faktem, který propozici p činí pravdivou*. Různé externalistické koncepce tuto souvislost popisují různě, nejvlivnější koncepcí v daném směru je reliabilismus, a na ten se také Nuhlíček soustředí.

Od pravdivých přesvědčení ke zdůvodněným přesvědčením je daleká cesta a reliabilismus je koncepce, která se tuto cestu snaží pokud možno co nejvíc zkrátit. Cílem je vybudování epistemologické teorie, která bude lépe řešit problémy spojené nikoli s klamajícím démonem, nýbrž s dětmi, idioty a zvířaty – koncepce, která umožňuje připsat zdůvodněná přesvědčení i bytostem, které nereflektují vlastní mentální stavy, nesledují své zdůvodňovací řetězce, nedokáží konceptualizovat, zkrátka nejsou vybaveny schopnostmi, které internalismus v té či oné podobě předpokládá.

(Rel) Jakýkoli proces, který v případě, že p , vede spíše k přesvědčení, že p , a v případě, že $non-p$, spíše nevede k přesvědčení, že p , je epistemicky důvěryhodný proces.

Je jedno, jak přesně je tento proces realizován. Je jedno, jestli si tu nebo onu část procesu uvědomujeme. Roli hraje pouze to, zda budeme mít za přítomnosti p spíše přesvědčení, že p a vice versa.

Dovolím si krátké exposé shrnout. Externalismus nevznikl jako reakce na radikální skepticismus, nýbrž jako reakce na konformní skepticismus. Na ten reaguje vlastně triviálně: zdůvodnění je z *definice* ukazatelem tendence k pravdivosti. Myšlenkové experimenty Klamající démon a Mozek v kádi nejsou v kontextu polemiky mezi internalismem a externalismem relevantní. Tolik základní představení motivace a výchozích tezí, nyní se podívejme na Nuhličkovu kritiku. Jeho hlavní argument představený v Nuhliček (2013, 42-43) si dovolím rekonstruovat následovně:

Argument proti externalismu

1. V rámci externalismu nelze odlišit zdůvodněná přesvědčení od nezdůvodněných.
2. Uspokojivá teorie epistemického zdůvodnění musí umožňovat odlišení zdůvodněných a nezdůvodněných přesvědčení.
3. Tudíž externalismus není uspokojivou teorií epistemického zdůvodnění.
4. Uspokojivá teorie znalosti musí předpokládat uspokojivou teorii epistemického zdůvodnění.
5. Tudíž externalismus není uspokojivou teorií znalosti.

Struktura argumentu je nekomplikovaná. Není-li externalismus schopen předložit použitelná kritéria zdůvodnění, nelze s ohledem na klasickou definici považovat externalismus za přijatelnou teorii znalosti. Klíčovou roli v argumentaci hraje první premisa; ta vyjadřuje stanovisko, které bychom mohli označit za *reliabilistický skepticismus*:

- (S3) Není možné určit, která přesvědčení vznikla důvěryhodným procesem.

Tuto tezi podporuje Martin Nuhliček dvěma podargumenty:

- #1 *Argument regrese* („problém třetí osoby“): Nuhliček v (2013, 43-44) popisuje situaci, kdy požádáme třetí osobu, aby zhodnotila, zda je naše přesvědčení zdůvodněné, či nikoli. V reliabilistickém pojetí to znamená, že dotyčná osoba bude zkoumat, zda je naše přesvědčení stejného druhu jako jiná přesvědčení, jež přijímáme jakožto spíše pravdivá. Tento proces zkoumání přesvědčení je však sám o sobě procesem přijímání a zdůvodňování přesvědčení (o přesvědčení někoho jiného) a i na něj by měla být vztažena reliabilistická kritéria. Každé další zanoření jen požadavek zdůvodnění oddálí.

- #2 *Argument dogmatismem* („problém první osoby“): Tento druhý podargument je preventivním odmítnutím jedné možné odpovědi na předchozí, první podargument. Nuhlíček zde tvrdí, že epistemický regres nelze zastavit přijetím primitivního výchozího zdůvodnění. Popisuje situaci, kdy nějaký vlastní proces získávání přesvědčení sami označíme za důvěryhodný. Takový dogmatický způsob zastavení epistemického regresu není zdůvodněný a nesplňuje reliabilistická kritéria, což je podle Nuhlíčka chyba.

Moje výtku je následující. Domnívám se, že autor se v podargumentech obloukem vrací ke kritice reliabilismu opřené o radikální skepticismus typu S1. Jak jsem již psal výše, reliabilismus předpokládá jistá přesvědčení jako pravdivá a z nich odvozuje kritérium zdůvodnění. Tato pravdivá přesvědčení jsou tedy ona epistemická primitiva, u kterých se zdůvodňovací řetězec dříve nebo později zastaví. Reliabilismus tudíž nemá s epistemickým regresem problém, protože výchozí body jsou prostě a jednoduše zavedeny. Zní to jako laciné řešení, ale jiné bohužel v epistemologii nemáme.

Nuhlíček tak vlastně vyčítá reliabilistickému zdůvodnění nikoli neschopnost zastavit se u zdůvodněných primitiv, nýbrž fakt, že taková zdůvodněná primitiva nemusí být pravdivá. Argumenty #1 i #2 tak ve skutečnosti podporují tezi S1. Jak již bylo řečeno, to je sice skutečně radikální výtku, které externalismus čelit nedokáže, avšak takové zjištění je banální. Navíc k němu není třeba rozlišovat mezi internalismem a externalismem, stačí hovořit o regresu při zdůvodňování obecně.

Abych to shrnul, Martin Nuhlíček napsal text, který srozumitelně popisuje některá úskalí epistemologie. Domnívám se ale, že argumenty, které vůči externalismu předkládá, jsou příliš silného kalibru a jsou příliš obvyklé. Je to stejné, jako byste dlouze kritizovali konkrétní značku auta za to, že auta obecně znečišťují vzduch.

Literatura

- NUHLÍČEK, M. (2013): Prečo externalistické kritériá zdôvodnenia principiálne zlyhávajú? *Organon F* 20, č. 1, 37-49.